

Honderd jaar

NIEUWE AANWINST

Portret van Jakob Omphalius (1500-1567)

Bartholomäus Bruyn de Oude
1538-39. Paneel, 31 x 21,5 cm
Bijdrage: € 50.000, waarvan
€ 25.000 uit het Schorer Romeijn
Grothe Fonds en € 25.000 uit
het Themafonds Middeleeuwen
en Renaissance
MAURITSHUIS, DEN HAAG

Aangekocht met steun van de
Vereniging Rembrandt (mede dankzij
haar Schorer Romeijn Grothe Fonds
en haar Themafonds Middeleeuwen en
Renaissance), de BankGiro Loterij en
H.B. van der Ven, 2020

Rechts:

Portret van Elisabeth Bellinghausen (1520?-na 1570)

Bartholomäus Bruyn de Oude
1538-39. Paneel, 31 x 21,5 cm
MAURITSHUIS, DEN HAAG

(In bruikleen van het
Rijksmuseum sinds 1951)

eenzaamheid

Lange tijd hing het portret van een vrouw door Bartholomäus Bruyn de Oude anoniem en alleen in het Mauritshuis. Twintig jaar geleden werd ontdekt dat de voorgestelde Elisabeth Bellinghausen heet en dat er ook een pendant bestaat met het portret van haar verloofde Jakob Omphalius. Onlangs dook het onverwachts op bij een kunsthandelaar. Na meer dan 100 jaar is het verloofde stel nu weer samen.

Het portret van Elisabeth Bellinghausen door de Keulse schilder Bartholomäus Bruyn de Oude (1493-1555) is sinds 1951 in het Mauritshuis als langdurig bruikleen van het Rijksmuseum. Deze musea hebben al heel lang een vruchtbare bruikleenuitwisseling met elkaar. Waar de beste schilderijen van Italiaanse en Spaanse meesters uit het Mauritshuis in 1948 in het Rijksmuseum zijn ondergebracht, ging het portret van Elisabeth Bellinghausen met

enkele andere vroege werken en Vlaamse meesters juist van Amsterdam naar Den Haag. De beslissing om het pendant van dit portret te kopen, werd dan ook in nauw overleg met het Rijksmuseum genomen.

BITTERZOET

Nu de portretten herenigd zijn, is direct zichtbaar hoe mooi ze bij elkaar passen, vooral door het heldere kleurgebruik: de azuurblauwe achtergrond, de rood-fluwelen mouwen en het fijne goudborduurwerk op de kleding. Jakob en Elisabeth zitten naar elkaar toegekeerd achter een stenen balustrade, die doorloopt in beide portretten. Hun handen zijn min of meer gespiegeld weergegeven - Jakob houdt een opgevouwen papier in zijn rechterhand, terwijl Elisabeth hem een takje bitterzoet (*Solanum dulcamara*) aanbiedt als teken van haar liefde.

Aan de uitdossing van Elisabeth valt af te lezen dat het geen huwelijks- maar verlovingsportretten zijn. Zij is afgebeeld in eigentijdse Keulse kleding en draagt op haar hoofd een zogenaamd *Stickelchen*, een met parels bestikt mutsje van gouddraad, waarlangs het hoofdhaar is weggeschoren. De opgebonden vlechten links en rechts wijzen op haar ongehuwde staat. De bloem bitterzoet dient als verlovingsymbool op meerdere Keulse portretten van jonge mensen uit dezelfde periode. Bartholomäus Bruyn moet het paar hebben geschilderd in de aanloop naar hun bruiloft op 8 februari 1539. Bruyn heeft weinig opzichzelfstaande portretten geschilderd - hij maakte vooral verlovings- en huwelijksportretten in de vorm van tweeluiken.

ONDERZOEK

Tijdens onderzoek voor de bestandscatalogus *Portraits in the Mauritshuis*, die in 2004 verscheen, was aan het licht gekomen dat Bruyns portret van een jonge vrouw tot 1896 een tegenhanger had. In dat jaar werden de portretten op een veiling in Londen verkocht aan twee verschillende kopers. Niemand wist toen meer wie de man en vrouw waren en de portretten waren ten onrechte toegeschreven aan Jan Gossaert. Op die veiling scheidden hun wegen. Het portret van de vrouw werd gekocht door een kunsthandelaar uit Parijs, die het een jaar later verkocht aan de Nederlandse verzamelaar Cornelis Hoogendijk - zijn erven schonken het schilderij in 1912 aan het Rijksmuseum. Het mansportret ging

naar een Engelsman, Ralph Brocklebank. Na diens dood werd het schilderij in 1922 opnieuw in Londen geveild. Inmiddels was het herkend als werk van Bruyn, maar dat het hoorde bij diens portret van een jonge vrouw uit het Rijksmuseum, was niet meer bekend. In 1955 kwam het pendantportret nog één keer tevoorschijn op een Parijse veiling en sindsdien ontbrak ieder spoor.

Op het RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis werd zo'n twintig jaar geleden een oude foto gevonden van het portret van de man. Daar bleek zich bovendien een geannoteerde catalogus te bevinden van de veiling van 1896. In die catalogus had kunsthistoricus Cornelis Hofstede de Groot schetsen gemaakt van de familiewapens die hij op de achterkant van de panelen had gezien tijdens de kijkdagen in Londen. Dit bleken waardevolle aanknopingspunten. Het familiewapen achterop het portret van de vrouw werd in de jaren 1920 geïdentificeerd als dat van Peter Bellinghausen, kanselier en professor burgerlijk recht in Keulen én vader van vier dochters. Maar welke dochter was het? Het antwoord op die vraag vonden we dankzij de schets die Hofstede de Groot maakte van het familiewapen van de man, inclusief kleuraanduidingen. Het bleek het wapen van de Keulse jurist Jakob Omphalius, die was getrouwd met Elisabeth Bellinghausen. Hiermee waren beide geportretteerden geïdentificeerd.

TWEELUIK

Na deze ontdekking zou het nog meer dan vijftien jaar duren voordat de gedroomde hereniging van het paar werkelijkheid werd. Voorafgaand aan de presentatie in het Mauritshuis zijn nieuwe lijsten gemaakt. De oorspronkelijke lijst van het portret van Jakob is verloren gegaan, maar rond het portret van Elisabeth is een vergulde binnenrand bewaard gebleven die het uitgangspunt vormde voor de nieuwe lijsten. Als voorbeeld diende de originele inlijsting van een tweeluik met portretten door Bruyn in het Keulse Wallraf-Richartz-Museum. Door de nieuwe lijsten met scharnieren met elkaar te verbinden, is het herenigde portrettenpaar weer een echt tweeluik geworden, zoals oorspronkelijk bedoeld. ↘

Ariane van Suchtelen
Conservator Mauritshuis